

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Куць Т.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Розглянуто особливості фінансового забезпечення сільського господарства в Україні. В загальному наведена характеристика основних форм фінансування галузі. В статті проаналізовано динаміку рівня бюджетного фінансування сільського господарства та тенденції його скорочення. Висвітлено основні передумови для здійснення інвестиційної діяльності та показники, які відображають фактичний рівень інвестування. Наведені пропозиції щодо удосконалення фінансового забезпечення розвитку аграрного сектора.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, інвестиції, бюджетне фінансування, державна підтримка, сільське господарство.

Постановка проблеми. Україна володіє необхідними природно-кліматичними та економічними умовами для того, щоб стати провідним світовим виробником та експортером сільськогосподарської продукції. Однак, аналіз фактичних і потенційних результатів господарювання українських суб'єктів господарювання свідчать, що їх продуктивність залишається нижче середніх світових показників. Важливим чинником конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору є підвищення рівня його фінансового забезпечення та обсягів інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку ефективних форм і сучасних методів фінансування з метою удосконалення організаційно-економічного механізму фінансово-кредитного забезпечення у сільському господарстві присвячені роботи вітчизняних науковців, зокрема Ю.О. Лупенка [5], О. Маслака [2], В.Я. Месель-Веселяка [5], В.М. Опаріна [4], П.Т. Саблука [5], М.М. Федорова [5] та ін.

В публікаціях С.І. Дем'яненка [1], С.В. Тивончук та Я.О. Тивончук [7] висвітлено результати досліджень щодо особливостей фінансового забезпечення сільського господарства провідних європейських країн (Німеччини, Франції), запропоновано шляхи удосконалення системи фінансування розвитку сільського господарства України з урахуванням досвіду даних країн.

Однак, в умовах динамічного розвитку аграрного ринку аналіз основних тенденцій фінансування потреб суб'єктів агропромислового виробництва України залишаються актуальними і потребують подальшого вивчення.

Головною метою статті є аналіз динаміки фінансового забезпечення сільськогосподарської діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. У традиційному розумінні сутність фінансового забезпечення прийнято розглядати як сукупність джерел і форм фінансування розвитку підприємств. Ми поділяємо думку вітчизняних науковців (М.Я. Дем'яненка, Ю.О. Лупенка, П.Т. Саблука, В.К. Савчука, С.В. Тивончук) про те, фінансове забезпечення має створювати передумови для стабільного зростання економіки та соціальної сфери, гарантувати здійснення конкурентоспроможної підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств.

Системне дослідження фінансового забезпечення аграрного сектору передбачає врахування специфіки сільськогосподарського виробництва (вплив дії природних чинників на результати господарювання, сезонність виробництва, тривалість виробничого циклу, дефіцит вільних коштів, висока капіталомісткість, т.д.), що обумовлює певні особливості кредитування та фінансування галузі.

Джерелами формування фінансових ресурсів можуть бути як власні, так і залучені кошти. Формування власних джерел фінансування здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, ліквідації чи продажу частини майна, т.д.

Позики в сучасних умовах набувають важливого значення та покривають тимчасову додаткову потребу підприємства в коштах. Залучення позикових коштів зумовлено характером виробництва, розрахунково-платіжними відносинами, необхідністю поповнення нестачі власних оборотних коштів та іншими об'єктивними причинами. До залучених джерел формування активів відносять позики та кредити банку, інвестиції, кошти державної підтримки, тощо. Таким чином, фінансове забезпечення сучасних сільськогосподарських підприємств здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування та бюджетні асигнування.

Як свідчать результати досліджень Г.Є. Мазнева, кредитування аграрного сектору активно розвивалося протягом 2000-2008 рр., коли його обсяги зросли у 9,6 рази до 20,1 млрд грн., а частка довгострокових кредитів складала 33%. Потім спостерігався певний спад кредитування внаслідок фінансової кризи 2009 року. З часом кредитне забезпечення галузі поступово відновлюється. Так, у 2012 р. аграрний сектор отримав 13,5 млрд грн. кредитів, з них 3,9 млрд грн. довгострокові [3].

Хоча основним джерелом фінансування вітчизняного АПК залишаються власні кошти товаровиробників – близько 70%, особливу роль у фінансовій підтримці розвитку аграрного сектору повинна здійснювати держава через бюджетне фінансування державних і регіональних програм на безповоротній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Законом України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» були передбачені видатки в обсязі 4665,3 млн грн, з них на фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі – 71,8 млн грн (1,5% від загального обсягу). Державною казначейською службою України Мінагрополітики України дані напрямки було профінансовано в повному обсязі та спрямовано виконавцям бюджетних програм 4371 млн грн (93,7% від виділених), в т.ч. на фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі – 753,8 тис гривень. У 2013 році залишок направлених відкритих асигнувань за загальним фондом склав 195,6 млн грн, при цьому 4175,4 млн грн (95,5% від спрямованих) було використано за бюджетними програмами. Залишок не спрямованих міністерством асигнувань склав 294,2 млн грн.

Рівень видатків з спеціального фонду державного бюджету на 2013 р. передбачався в розмірі

9587,6 млн грн, з них на підтримку розвитку підприємств АПК – 8981,5 млн грн (93,4% від загального обсягу). Однак, виконавцям бюджетних програм було спрямовано всього – 2822,2 млн грн, в тому числі на підтримку розвитку підприємств АПК – 2322,2 млн гривень.

Із загальної суми асигнувань спрямовано згідно затверджених Мінагрополітики України наказів, зокрема на: державну підтримку галузі тваринництва – 1156,0 млн грн, використано – 721,0 млн грн (62,4% від спрямованих), залишок невикористаних асигнувань склав 435,0 млн грн; державну підтримку розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними – 468,9 млн грн, в тому числі на погашення кредиторської заборгованості – 325,3 млн грн, використано – 94,8 млн грн (20,2% від спрямованих), залишок невикористаних асигнувань склав 374,1 млн гривень.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» Мінагрополітики України передбачені видатки в обсязі 3898,4 млн гривень та видатки спеціального фонду – 2524,7 млн грн, з них на підтримку розвитку підприємств АПК – 2424,7 млн грн (96% від загального обсягу). За перше півріччя 2014 року Державною казначейською службою України виконавцям бюджетних програм було спрямовано всього – 1866,9 млн гривень. Аграрному фонду України отримав 64,7 млн грн, в тому числі за КПКВ:

– 2801250 «Витрати Аграрного фонду, пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду» – 63,1 млн грн;

– 2801560 «Формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників» – 1,6 млн гривень.

Нині на рівні Міністерства аграрної політики України продовжується робота з питань удосконалення національного законодавства, поліпшення умов ведення бізнесу в аграрному секторі, дерегуляції з переміщенням акцентів із забезпечення суворого контролю з боку державних контролюючих органів на підвищення ролі в такому регулюванні безпосередніх товаровиробників та їх об'єднань.

Протягом останніх років аграрний сектор України був потенційно привабливим для інвестування. За даними Державного Комітету статистики України у 2013 році капітальні інвестиції у сільське господарство склали 19059 млн грн у фактичних цінах, що становить 7,1% загального обсягу інвестицій. Спроможність фінансувати капітальні інвестиції за рахунок власних коштів аграрних підприємств обумовлюється показниками фінансового стану. Аналіз загальних результатів сільськогосподарської діяльності підприємств протягом 2009–2013 рр. свідчить про те, що сільське господарство залишалося прибутковим, а рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності складав 12% у 2013 р. При цьому слід відмітити, що позитивні фінансові результати діяльності демонструють переважно великі та середні підприємства галузі при виробництві рослинницької продукції, тоді як при вирощуванні худоби та птиці на м'ясо товаровиробники отримували збиток. Так, у 2013 р. найбільш рентабельним було вирощування плодів і ягід (127,5%), винограду (99%), соняшнику (28,2%), картоплі (22,4%). Від'ємний рівень рентабельності отримали підприємства при відгодівлі великої рогатої худоби (-41,3%), овець і кіз (-36,2%) та птиці (-5,9%).

Для іноземних інвесторів в Україні встановлено національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, тобто згідно Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестори мають не менше прав, ніж суб'єкти господарської діяльності України.

Як свідчать результати досліджень, у минулому році темп приросту обсягів прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство мав позитивну динаміку – біля 14%. Основними країнами, які інвестували в аграрний сектор України були Кіпр (45%), Німеччина (8,5%), Данія (8%), Велика Британія (5%), Польща (4,1%) та інші. Найбільш привабливими для іноземних інвесторів були рослинницькі галузі (56%) [6]. О. Маслак відмічає, що навіть при певних інвестиційних ризиках, виробництво зерна та насіння олійних культур було інвестиційно-привабливим через ряд причин: достатній рівень рентабельності виробництва; невисокий рівень вкладень гарантує достатню короткй термін окупності інвестицій через позитивну динаміку показників кон'юнктури ринків даних культур [2].

Разом з тим, Україна зацікавлена в розширенні торгівельно-економічного співробітництва з Китаєм, Індією, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Саудівською Аравією та іншими країнами. В рамках розширення міжнародних зв'язків активно проводиться обговорення перспектив щодо залучення їх інвестиційних ресурсів в галузі сільського господарства.

Протягом першого півріччя 2014 року обсяги інвестицій в народне господарство мали тенденцію до скорочення внаслідок військових дій в східному регіоні України, нестабільного політичного та економічного середовища діяльності. Так, у січні–червні 2014 року капітальні інвестиції у сільське господарство склали відповідно 6385,5 млн грн. або 7,3%. При цьому, протягом першого півріччя 2014 року прями іноземні інвестиції в усіх видах економічної діяльності держави зменшилися на 11,9% до 50 млрд. дол. США, а частка сільського, лісового та рибного господарства в них зменшилася з 1,4% до 1,3%. Таким чином, темпи відтоку інвестицій в сільському господарстві були навіть більше, ніж в цілому по економіці.

Розвитку ринку фінансових послуг та розширенню фінансових можливостей українських операторів агробізнесу сприяє діяльність Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Банк здійснює діяльність щодо розширення доступу до фінансування всіх товаровиробників, включаючи дрібних фермерів, шляхом подальшого розвитку системи складських документів, впровадження та розробки нового фінансового інструменту, пов'язаного з майбутнім врожаєм, для фінансування фермерів до збору врожаю, та інших ринкових інструментів для товарних угод, та сприяння їхньому використанню. З метою надання підприємцям більш широкого доступу до фінансування, ЄБРР підтримує також фінансових посередників, таких, як місцеві комерційні банки, банки з кредитування мікро-бізнесу, акціонерні фонди та лізингові установи. Станом на 1 лютого 2014 року Банк виділив на реалізацію 327 проектів в Україні понад 8,55 млрд. євро (11,4 млрд. дол. США).

Висновки і пропозиції. В Україні державна фінансова підтримка розвитку сільськогосподарських підприємств поки що не достатня для забезпечення стабільного розвитку цієї важливої галузі.

Для нарощування потенціалу в фінансовій сфері слід удосконалити механізми фінансування і здійснити наступні заходи щодо: підготовки узгоджених пропозицій, спрямованих на створення привабливого інвестиційного клімату для внутрішніх і зовніш-

ніх інвесторів, що сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсів та енергоефективності агробізнесу, значно полегшить доступ сільського господарства та харчової промисловості до сучасних технологій. Для цього слід допрацювати Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання залучення інвестицій» (реєстраційний номер 2101а від 22.05.2013 р.). В даному документі закріплене поняття пріоритетних галузей народного господарства, що сформує необхідне законодавче підґрунтя для довгострокової державної підтримки визначених галузей. Крім того, посилення державного контролю за виконанням регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва буде гарантувати дотримання затверджених обсягів їх фінан-

сування для забезпечення фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємствам. Необхідно удосконалити фінансово-кредитний механізм через застосування програм пільгового кредитування, нарощування частки довгострокових позичок. З метою розширення фінансово-кредитного обслуговування дрібних товаровиробників слід впроваджувати механізми формування кооперативної системи обслуговування сільського господарства на базі кооперативних банків, кредитних спілок, лізингових, страхових та інвестиційних компаній.

Актуальним залишається удосконалення нормативно-правового забезпечення з питань регулювання ринків сільськогосподарських ресурсів та сфери зберігання і переробки сільськогосподарської продукції; з питань безпеки харчової продукції.

Список літератури:

1. Дем'яненко С.І. Іпотечне кредитування під заставу сільськогосподарської землі: досвід Німеччини та можливості застосування в Україні / С.І. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2002. – № 10.
2. Маслак О. Інвестиції в АПК // <http://propozitsiya.com/?page=146&itemid=4482>
3. Мазнев Г.С. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора / Мазнев Г.С. // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – С. 5.
4. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
5. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / Лупенко Ю.О., Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 26.
6. Сільське господарство України за 2013 рік: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2014. – 400 с.
7. Тивончук С.В., Тивончук Я.О. Особливості фінансового забезпечення сільського господарства у Франції і Україні // [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsnau_2013_1_14.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMA GE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsnau_2013_1_14.pdf)

Куц Т.В.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

Аннотация

Рассмотрены особенности финансового обеспечения сельского хозяйства в Украине. В общем приведена характеристика основных форм финансирования отрасли. В статье проанализирована динамика уровня бюджетного финансирования сельского хозяйства и тенденции его сокращения. Освещены основные предпосылки для осуществления инвестиционной деятельности и показатели, которые отражают фактический уровень инвестирования. Приведены предложения по совершенствованию финансового обеспечения развития аграрного сектора.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, финансовые ресурсы, инвестиции, бюджетное финансирование, государственная поддержка, сельское хозяйство.

Kuts T.V.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FINANCIAL SUPPORT OF AGRICULTURE OF UKRAINE

Summary

The features of the financial support of Ukrainian agriculture were considered. The characteristics of the main forms of finance in the industry were presented in the text. The general tendencies to reduce of the state financial support to the agricultural sector were analyzed in the paper. The basic conditions for investment activities and its indicators of the actual level were reflected. The suggestions for improving financial support of the agricultural sector were offered.

Keywords: financial support, financial resources, investment, state financing, government support, agriculture.